

УДК 349.3

ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ОСНОВНІ ГАЛУЗЕВІ ПОНЯТТЯ

Ольга Галушко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: olya.halushko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-1111-2086*

Представлено дослідження проблемних питань понятійного апарату права соціального забезпечення. Наголошено, що без уніфікації та змістовного впорядкування юридичної термінології у галузевих правових нормах, право соціального забезпечення не може здійснювати ефективне регулювання відповідних суспільних відносин. Формування єдиного понятійного апарату має прямий безпосередній вплив на формування та розуміння контурів галузі права зі всіма атрибутами, які їй притаманні. На підставі аналізу законодавства України, практики Конституційного Суду України та доктринальних джерел з'ясовано зміст таких понять, як: соціальні права, соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальна потреба, оцінювання соціальної потреби, страховий соціальний випадок втрати засобів до існування, соціальна сфера, соціальна підтримка, соціальна послуга, соціальне житло.

Наголошено на дискусійності галузевої концепції соціального ризику. Наведено аргументи, що основним системоутворювальним чинником у праві соціального забезпечення є соціальна потреба особи/сім'ї. Зовнішніми формами соціальної потреби визначено: відсутність місця проживання та неможливість себе забезпечити таким; соціальне виключення особи; втрата батьків/годувальників; об'єктивна бідність/малозабезпеченість/неможливість оплатити основні фінансові зобов'язання особи/сім'ї/домогосподарства; неможливість самообслуговування та щоденної життєдіяльності без підтримки інших або без додаткових засобів реабілітації, які сприятимуть усуненню суспільних бар'єрів для забезпечення гідних для життя людини умов.

Подано висновок, що концепт соціального захисту є базовим для правової спільності «соціальне право», яка об'єднує правові норми у сфері реалізації соціальних прав людини.

Ключові слова: право, соціальний захист, соціальний ризик/соціальна потреба, соціальна підтримка/послуга/житло/сфера, соціальні права.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2024.78.264>

Постановка проблеми. Право як сукупність норм, що впорядковують певну однорідну групу суспільних відносин, набуває назви та наповнюється сутністю залежно від змісту суб'єктивних прав, які суб'єкти – їхні володільці (набувачі) реалізують у цих стосунках. Водночас, воно може відбутися як ефективний регулятор суспільних відносин лише за умови, що його внутрішня та зовнішня форми відповідають найвищим стандартам юридичної техніки [7, с. 297]. Зазначена проблема особливо актуальна для сфери права соціального забезпечення, яка від моменту виокремлення та обґрунтування в юридичній науці дотепер не набула єдиного понятійного галузевого апарату, що має прямий безпосередній вплив на формування розуміння його контурів як самостійної галузі в правовій системі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Понятійно-термінологічний апарат права соціального забезпечення з різних поглядів був об'єктом наукових розвідок Н. Б. Болотіної [1], К. В. Бориченко [2], В. Я. Бурака [35], С. В. Вишновецької [3], Л. Ю. Малюги [13], О. В. Москаленко [14], П. Д. Пилипенка [18], С. М. Синчук [33], О. В. Тищенко [36], М. М. Шумила [37], Г. О. Яковлевої [38], О. М. Ярошенка [39] та інших учених.

Мета статті полягає у з'ясуванні сутнісного значення основних понять права соціального забезпечення, які об'єктивно сформувалися та відповідають сучасним реаліям розвитку галузі.

Вклад основного матеріалу. Особливістю юридичної термінології є те, що вона не лише віддзеркалює певний рівень знань щодо об'єктів і явищ правової реальності, а й залучається як засіб подальшого і поглибленого їхнього пізнання. Їх включення у правові норми позитивного права (*de lege lata*) формує зміст цих норм, виконуючи регулятивну функцію права та визначаючи водночас обсяг і зміст правового регулювання [17, с. 54]. Зазначена теза є актуальною для сучасного права соціального забезпечення, оскільки, передусім визначає сферу застосування державних соціальних стандартів та соціальних гарантій, у такий спосіб, втілюючи конституційну засаду «забезпечення гідних умов життя» засобами соціального забезпечення для осіб та їхніх сімей.

Первинної уваги, на нашу думку, заслуговує поняття соціального ризику. У науково-правовій доктрині з терміном «соціальний ризик» пов'язують визначення сфери суспільних відносин реалізації особою права на соціальне забезпечення. І хоча його поняття дотепер не отримало власної законодавчої дефініції та в жодному нормативно-правовому акті він не закріплений як визначальний галузевий юридичний факт, вчені наділили його статусом об'єднувального поняття, яким охоплено зміст права особи, передбаченого у ст. 46 Конституції України. Історію становлення національної галузевої концепції соціального ризику та етапи формування й поступове сутнісне видозмінення такого висновку в наукових працях дослідив С. М. Синчук. Науковець на підставі аналізу теоретичних розробок учених стверджує, що теорія соціального ризику, хоча й змістовно послідовно модифікується, однак продовжує залишатися базовою для визначення сфери правовідносин соціального забезпечення [34, с. 252].

Простежуючи тренди розвитку відносин соціально-забезпечувальної сфери, піддаємо сумніву категоричність висновку про те, що саме соціальний ризик є визначальним у процедурі реалізації відповідних прав особи/сім'ї. Аналіз соціального законодавства свідчить, що базове підґрунтя для реалізації соціально-забезпечувальних процедур у сучасних умовах формує соціальна потреба особи/сім'ї та/або законодавчо визначений страховий соціальний випадок втрати засобів, що стався з нею. Розмежування цих двох підстав об'єктивно зумовлене функціонуванням двох різних за природою організаційно-правових форм участі особи/її сім'ї у заходах соціального забезпечення.

На взаємозв'язку понять соціальна потреба та соціальне забезпечення наголошено в рішенні Конституційного Суду України, де закріплено, що «рівень соціального забезпечення в державі має відповідати потребам громадян» [31]. Для візуалізації аргументів наведемо дещо розширене визначення соціальної потреби, сформульоване з урахуванням проведених у науковій літературі досліджень та аналізу національного законодавства. Під соціальною потребою особи розуміємо зумовлену наслідками об'єктивних, законодавчо передбачених обставин (соціальних ризиків/складних життєвих обставин) необхідність у засобах соціально-

забезпечувальної природи, зміст та обсяг якої визначена рівнем стандарту «гідні умови життя особи». Загальна рамка цього стандарту окреслена у ст. 25 Загальної декларації прав людини та передбачає життєвий рівень особи/сім'ї, який охоплює харчування, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування [6]. На вагомості об'єктивно-індивідуальної потреби у механізмі прав наголошує Європейський комітет соціальних прав [40].

У національному законодавстві критерії гідних умов життя, які забезпечуються сферою соціального забезпечення, відображаються у конкретних видах такого забезпечення та відповідному грошовому еквівалентні. Зовнішніми формами соціальної потреби є відсутність місця проживання та неможливість себе забезпечити таким, соціальне виключення (ексклюзія) особи, втрата батьків/годувальників/утриманців, об'єктивна бідність (малозабезпеченість) /неможливість оплатити основні фінансові зобов'язання особи/сім'ї/домогосподарства у сфері життєдіяльності, неможливість самообслуговування та щоденної життєдіяльності без підтримки інших або без додаткових засобів реабілітації, які сприятимуть усуненню суспільних бар'єрів для забезпечення гідних для життя людини умов.

Універсальні людські потреби є підґрунтям для прав людини, які у наукових працях з теорії права позначають терміном «справжні», оскільки їхня реалізація здатна створити і забезпечити гідне життя людини [28, с. 27]. Вони (права) відображають (сигналізують про) стан нестачі чогось такого, що є необхідним для нормального існування та розвитку людини в конкретних природних і соціальних умовах [28, с. 27]. Саме потреби людини формують її права (зміст, обсяг), будучи об'єктивною соціальною основою останніх [15, с. 15]. Відтак пріоритетним етапом у процедурі формування переліків заходів, які покриватимуть індивідуальні/сімейні соціальні потреби має бути оцінка змісту та обсягу відповідних потреб. Відповідно до чинного законодавства таке оцінювання передбачене у процедурі визначення права на соціальні послуги (Закон України «Про соціальні послуги» [25]) та на державні соціальні допомоги різних форм та рівнів (Закон України «Про верифікацію та моніторинг державних виплат» [21]).

Окремо виділяємо підставу «страховий соціальний випадок втрати засобів до існування». Зазначена підстава є основною для отримання забезпечення у сфері соціального страхування та відображає настання страхового ризику щодо якого обов'язково або добровільно особа була застрахована. До них належать: (тимчасова або стійка) втрата працездатності, інвалідність, старість (пенсійний вік), безробіття, втрата годувальника, неможливість здійснювати трудову діяльність через вагітність та пологи. Страховий соціальний випадок втрати засобів до існування є результатом участі особи у системі соціального страхування (загальнообов'язкового та приватного добровільного). Законодавчі дефініції страхового випадку містяться в Основах законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ч. 2 ст. 11 [16]) та в Законі України «Про страхування» (п. 59 ч. 1 ст. 1 [26]). Узагальнено, це – подія, яка передбачена законодавством про соціальне страхування та /або договором страхування або, ризик виникнення котрої застрахований, з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування або відповідно до законодавства подіями в запропонованому визначенні вважатимуться ризики, пов'язані з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням ... за рахунок коштів фондів, що формуються шляхом сплати страхувальниками страхових премій (платежів, внесків), доходів від розміщення коштів таких фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством.

У сучасному значенні поняття «соціальне забезпечення», на нашу думку, визначає сферу суспільних відносин, які виникають щодо задоволення соціальних потреб особи/сім'ї та покриття наслідків страхового соціального випадку втрати засобів до існування. У наукових розвідках з права соціального забезпечення поняття «соціальне забезпечення» додатково характеризують через визначення держави як зобов'язаного суб'єкта (О. Ю. Раневич [30, с. 183], Г. О. Яковлева [38, с. 105]) або через організаційно-правові форми такого забезпечення (джерела фінансування або відповідальність самих отримувачів у соціальному забезпеченні С. М. Синчук [32]).

Організація сучасної системи соціального забезпечення, безумовно, є пріоритетним обов'язком соціальної держави. Однак різноформатна участь держави, територіальних громад та громадянського суспільства (благодійні фонди, недержавні надавачі соціальних послуг, волонтери та їхні організації тощо), особливо в сучасних історичних умовах, у виявленні, запобіганні чи задоволенні соціальних потреб формує, так званий, інший рівень соціального забезпечення, де держава може бути не лише активним виконавцем соціальних зобов'язань, а й координатором, стимулювальником, організатором, замовником. Сучасна система соціального забезпечення передбачає різні форми взаємодії її суб'єктів. Відтак вважаємо, що участь держави сьогодні полягає у створенні ефективного юридичного механізму функціонування всіх можливих форм участі суспільства, зокрема і через виконання нею (державою) своїх соціально-забезпечувальних обов'язків. Прикладом може бути реалізація відповідного сучасним реаліям експериментального проєкту щодо впровадження нової послуги психосоціальної підтримки з формування життєстійкості, механізм надання якої передбачає активну участь усіх суб'єктів системи надання соціальних послуг в Україні [24].

Інший критерій – відповідальність самих отримувачів у соціальному забезпеченні, ми використали для розмежування соціальної потреби та страхового соціального випадку втрати засобів до існування. У першому випадку, суб'єкт, який потребує забезпечення, отримує відповідний за змістом та обсягом його вид, лише з огляду на саму потребу, яка визначається за зовнішніми критеріями (відсутність доходів, житла, засобів для проживання, стан здоров'я тощо). Натомість інший випадок позиціонує факт, що особа превентивно взяла участь (обов'язково чи добровільно) у формуванні соціального капіталу на випадок настання страхового випадку. Вважаємо, що соціальна потреба, у такому випадку є презюмованою за умови виконання особою обов'язкових/добровільно-обов'язкових умов страхових соціальних програм. Для прикладу, страхування на випадок тимчасової втрати працездатності передбачає втрату особою доходу в цей період, однак не означає, що особа не має засобів на проживання, тобто, що має соціальну потребу у визначеному вище сутнісному значенні (наявність іншого доходу тощо).

Поняття соціального захисту, пройшовши шлях тривалих теоретичних та практичних дискусій, у сучасній доктрині права соціального забезпечення позиціонується із формуванням соціального права, що, за висновками П. Д. Пилипенка, які ми підтримуємо, об'єднує правові норми, покликані забезпечувати громадянам гарантії реалізації їхніх основних соціальних прав [19]. Перелік соціальних прав, який визнаний європейським співтовариством, міститься у міжнародних актах, серед яких чільне місце займає Європейська соціальна хартія (переглянута) [5]. Водночас хочемо наголосити, що не всім соціальним правам притаманна правова характеристика як можливостей людини забезпечити своє існування та розвиток із соціальних джерел, завдяки соціальному утриманству [29, с. 105]. Соціальне

утриманство в науковій літературі з психології корелюється зі специфічним ставленням до суспільства та інших людей через установки особистості «всі винні мені» та її поведінкою («вимагаюча поведінка»), причиною якого визнано механізм навченої безпорадності, та завдяки якому людина перестає відчувати контроль за наслідками своїх дій та вимушена звертатися по допомогу до інших [10, с. 14]. Однак реалізація права на працю, на житло, на охорону здоров'я та значної кількості інших прав, які за природою є соціальними, не вписується в конструкцію «соціальне утриманство», оскільки передбачає активні дії особи – їх суб'єкта. Зрештою, праву на працевлаштування, на страхове соціальне матеріальне забезпечення, на професійне навчання ніколи не була притаманна форма соціального патерналізму (утриманства). Тому, правильним видається визначення соціальних прав як врегульованих нормами права соціальні зобов'язання держави з позиції дотримання міжнародних соціальних стандартів і забезпечення ефективного механізму їх захисту в суспільстві [9, с. 152].

Аналізуючи ст. 46 Конституції України та міжнародні/європейські акти у сфері соціальних прав із застосуванням порівняльного методу дослідження, вважаємо, що зміст та обсяг юридичного поняття «соціальний захист» у сфері соціального забезпечення, окрім зазначеної норми Основного Закону охоплює низку інших, серед яких: професійний соціальний захист (ч. 5 ст. 17), соціальне забезпечення (ч.ч. 1, 2 ст. 46), соціальне страхування (ч. 2 ст. 46), медичне страхування (ч. 1 ст. 49), бюджетне та недержавне соціальне забезпечення (ч. 2 ст. 46), соціальні послуги/обслуговування (ч. 2 ст. 46), пенсія/соціальна виплата/-соціальна допомога (ч. 3 ст. 46), соціальне житло (ч.ч. 2, 3 ст. 47), соціальне утримання та виховання дітей (ч. 3 ст. 52) [11].

Невизначеність змісту терміна «соціальний захист» призводить до неоднозначного відображення його в законах України. Так, у Законі України «Про основи соціальної захищеності України» поняттям «соціальна захищеність» [23] позначено відносини з участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення необхідних умов, які дають можливість особам з інвалідністю ефективно реалізувати права та свободи людини і громадянина та вести повноцінний спосіб життя згідно з індивідуальними можливостями, здібностями й інтересами (преамбула). Натомість у ч. 2 ст. 4 цього Закону соціальний захист осіб з інвалідністю є складовою діяльності держави щодо забезпечення прав і можливостей осіб з інвалідністю на рівні з іншими громадянами та полягає у наданні пенсії, державної допомоги, компенсаційних та інших виплат, пільг, соціальних послуг, здійсненні реабілітаційних заходів, встановленні опіки (піклування) або забезпеченні стороннього догляду.

Будучи основним суб'єктом у сфері правотворчої діяльності, держава має бути зацікавлена в юридичній мові, зрозумілій для всіх учасників суспільних відносин, що стане надійним засобом комунікації в процесі правового регулювання, управління і судочинства [12, с. 6]. Належного впорядкування законодавчого змісту очікує термін «соціальний захист».

Законодавство України про соціальний захист містить й інші терміни, серед яких «соціальна підтримка», які потребують детального регламентування їхнього визначення та місця в системі соціального захисту. За чинним законодавством вона позначає: один із видів соціального захисту за рахунок державного бюджету, цільове спрямування соціальних послуг, сфера державної політики щодо забезпечення сімейних форм виховання та усвідомленого батьківства, організаційно-правова форма соціального захисту. Однак повну невідповідність простежуємо в

законодавчому змісті соціальної підтримки, визначеної у Постанові Кабінету Міністрів України «Про Єдину інформаційну систему соціальної сфери» [12]. За нею, зміст поняття соціальна підтримка становлять усі види та форми, які сьогодні функціонують у сфері соціального захисту. Зокрема, – це передбачені законодавством види соціальної допомоги, субсидії, пільги, соціальні послуги, місцеві програми соціального захисту населення, виплати соціальної сфери та накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, надання яких забезпечується суб'єктами Єдиної системи за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, Пенсійного фонду України, інших джерел, не заборонених законодавством (п. п. 7 п. 2). Ще ширше за обсягом воно визначається у п. 6 (соціальне страхування, соціальний захист, соціальна допомога, запобігання та протидія домашнього насильства, соціальна підтримка дітей, забезпечення гендерної рівності, реабілітаційна та соціальні заходи, соціальні стипендії, субсидії, допомоги, державний контроль) [22]. У іншому нашому дослідженні ми спробували сформулювати власне бачення цього поняття [4].

Привертає увагу юридичне поняття «соціальна сфера». Її визначають як сукупність управлінських та організаційних інституцій (органів, установ, організацій, закладів), що забезпечують підвищення рівня життя і надання громадянам усіх видів соціальної підтримки та діяльність яких визначається відповідними законодавчими актами і фінансується за рахунок джерел, не заборонених законодавством [27]. У науковій літературі наводяться різні обґрунтування, які свідчать про багатоаспектність та різноплановість застосування поняття соціальної сфери [8]. Тож він також потребує аргументів щодо місця в загальній системі соціального захисту та соціального забезпечення України.

Як свідчать висновки П. Д. Пилипенка, В. Я. Бурака, О. М. Рим, зміна парадигми всієї системи соціального захисту, коли філософія соціального утримання повинна бути переформатована на філософію соціальної самозарадності, що, зі свого боку, базується на реалізації права таких осіб на самостійність, соціальну та професійну інтеграцію, їхню участь у житті суспільства [20], потребує якісно нового підходу до трактування поняття «соціальні послуги». Як видається, його змістовна модифікація потребує правових характеристик з урахуванням нових засад побудови в нашій державі безбар'єрного простору у всіх сферах суспільного життя.

Висновки. У підсумку зазначимо, що право соціального забезпечення об'єднує норми, які регулюють відносини задоволення соціальних потреб особи/сім'ї та покликані забезпечувати їм гарантії на ті види соціального забезпечення, які сприятимуть попередженню поглиблення потреби, її видозміни або виходу зі стану соціального потребування. Юридична термінологія права соціального забезпечення потребує якісного змістовного відпрацювання галузевою наукою, зокрема і в контексті відповідності її універсальним стандартам Європейського Союзу. Це дасть змогу сформувати ефективний механізм регулювання нормами відповідної галузі національного права суспільних відносин, які об'єктивно визначають її правові контури.

Список використаних джерел

1. Болотіна Н. Б. Право людини на соціальне забезпечення в Україні : проблема термінів і понять. *Право України*. 2000. № 4. С. 35–39.
2. Бориченко К. В. Поняття права на соціальний захист. *Університетські наукові записки*. 2016. № 3. С. 301–309.

3. Вишновецька С. В. Структура науки права соціального забезпечення. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 201–206.
4. Галушко О. І. Соціальна підтримка: до питання змісту законодавчого поняття. *Актуальні питання удосконалення законодавства про працю та соціальний захист* : тези доп. та наук. повідомл. учасників XIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 6 жовт. 2023 р., Харків, 2023. С. 308–312. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19873/1/Apuzpsz-23.pdf>.
5. Європейська соціальна хартія (переглянута). Страсбург, 3 травня 1996. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text.
6. Загальна декларація прав людини : міжнародний документ Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
7. Калинюк С. С. Термінологічно-понятійний апарат законодавства держави: міжнародний та національний аспекти. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 3. С. 296–300.
8. Кальницька М. А. Теоретичні підходи до визначення соціальної сфери та особливості її функціонування в Україні. *Економіка і суспільства*. 2017. Вип. 10. С. 529–534. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/91.pdf.
9. Клименко А. Л. Стандарти і гарантії соціального забезпечення : міжнародно-правовий та вітчизняний контекст : монографія. Харків : Юрайт, 2019. 176 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fc895ab2-e2d5-4878-98e8-fa5ca7b0d1fd/content>.
10. Кліманська М. Б. Психологічні чинники схильності молоді до соціального утримання : авт. дис ... канд. псих. наук. Київ, 2007. 20 с.
11. Конституції України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
12. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види : монографія. Харків : ТОВ «Видавництво права людини», 2015. 280 с.
13. Малога Л. Ю. Юридична природа поняття соціальний захист дітей з інвалідністю. *Юридичний вісник*. 2014. № 1. С. 43–50.
14. Москаленко О. В., Дуюнова Т. В. Соціальний захист осіб з інвалідністю: компаративістське дослідження : монографія. Харків. 2023. 249 с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/41885/1/Mon_SOTSIAL_NYY%20ZAKHYST_23.pdf.
15. Наконечна А. До питання про взаємовпливи прав людини та її потреби. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2017. Вип. 64. С. 11–16.
16. Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 14 січня 1998 р. № 16/98-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр?find=1&text=випадок#w1_4.
17. Панов М. І. Проблеми формування методології формування категоріально-понятійного апарату юридичної науки. *Право України*. 2014. № 1. С. 50–60.
18. Пилипенко П. Д. Право соціального забезпечення у системі соціального права. *Наукові праці Пилипенка Пилипа Даниловича. Вибране*. Дрогобич : Коло, 2013. С. 286–293.
19. Пилипенко П. Д. Соціальне право: становлення та перспективи майбутнього. *Право України*. 2022. № 1. С. 66–69.
20. Пилипенко П. Д., Бурак В. Я., Рим О. М. Стандарти соціального захисту осіб з інвалідністю: новели законодавства України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 222–225.
21. Про верифікацію та моніторинг державних виплат : Закон України від 3 грудня 2019 р. № 324-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324-20#Text>.
22. Про затвердження Положення про єдину інформаційну систему соціальної сфери : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 404. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-п#Text>.

23. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю : Закон України від 21 березня 1991 р. № 876- XII. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12?find=1&text=дота#w1_4.
24. Про реалізацію експериментального проекту щодо впровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2023 р. № 1049. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1049-2023-p#Text>.
25. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
26. Про страхування : Закон України від 18 листопада 2021 р. № 16/98-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20?find=1&text=випадак#w1_1.
27. Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1353-р. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-p#Text>.
28. Рабінович П., Наконечна А. Потребовий підхід у дослідженні правових явищ: вітчизняний та іноземний досвід. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2022. Вип. 74. С. 23–30.
29. Рабінович П. М. Панкевич О. Соціальне право: деякі питання загальної теорії. *Право України*. 2003. № 1. С. 104–107.
30. Раневич О. Щодо питання про соціальну сутність права соціального забезпечення. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2017. Вип. 64. С. 182–191.
31. Щодо гарантованості пенсії, що є основним джерелом існування, не нижче прожиткового мінімуму : Рішення Конституційного Суду України № 3-р(II)/2023 22 березня 2023 року. Справа № 3-98/2022(227/22). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-23#Text_
32. Синчук С. М. До питання про недержавне соціальне забезпечення за рахунок роботодавця. *Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2011. № 2 (38). С. 194–198.
33. Синчук С. М. Про правове поняття соціального забезпечення в сучасних умовах. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. Львів : Львів. нац. ун-т імені Івана Франка, 2012. Вип. 55. С. 186–193.
34. Синчук С. М. Щодо питання про обґрунтування сфери соціально-забезпечувальних відносин. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. Львів : Львів. нац. ун-т імені Івана Франка, 2011. Вип. 53. С. 246–254.
35. Синчук С. М., Бурак В. Я. Право на житло: соціальний вимір. *Університетські наукові записки*. 2021. № 4 (82). С. 41–60.
36. Тищенко О. В. Поняття права соціального забезпечення: теоретичні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Серія право. Вип. 26. № С. 115–119.
37. Шумило М. М. Динамічні та статичні соціальні права у контексті зміни парадигми соціального захисту в Україні. *Університетські наукові записки*. 2016. № 59. С. 291–300. URL: http://old.univer.km.ua/visnyk/1582.pdf_
38. Яковлева Г. О. Право соціального забезпечення як самостійна галузь права в національній правовій системі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 102–106. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/3/23.pdf_
39. Ярошенко О. М. До питання про предмет права соціального забезпечення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 3. С. 90–98.
40. Digest of the Case Law of the European Committee of Social Rights. June 2022. *Council of Europe*. URL: <https://rm.coe.int/digest-ecsr-prems-106522-web-en/1680a95dbd>.

References

1. Bolotina, N. B., (2000). Pravo liudyny na sotsial'ne zabezpechennia v Ukraini : problema terminiv i poniat'. *Pravo Ukrainy*, 4, 35–39.
2. Borychenko, K. V. (2016). Poniattia prava na sotsial'nyj zakhyst. *Universytets'ki naukovi zapysky*, 3, 301–309.
3. Vyshnovets'ka, S. V. (2000). Struktura nauky prava sotsial'noho zabezpechennia. *Pravo i suspil'stvo*, 1, 201–206.
4. Halushko, O. I. (2023). Sotsial'na pidtrymka: do pytannia zmistu zakonodavchoho poniattia. *Aktual'ni pytannia udoskonalennia zakonodavstva pro pratsiu ta sotsial'nyj zakhyst: tezy dop. ta nauk. povidoml. uchasnykiv XIII Mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Kharkiv, 6 zhovt. 2023 r., Kharkiv*, 308–312. Retrieved from <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19873/1/-Apuzpsz-23.pdf>.
5. *Yevropejs'ka sotsial'na khartiia (perehlianuta)*. Strasburh, 3 travnia 1996. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text.
6. *Zahal'noi deklaratsii prav liudyny: mizhnarodnyj dokument Heneral'noi Asamblei OON vid 10 hrudnia 1948 r.* Retrieved from http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
7. Kalyniuk, S. S. (2022). Terminolohichno-poniatijnyj aparat zakonodavstva derzhavy: mizhnarodnyj ta natsional'nyj aspekty. *Elektronne naukove vydannia «Analychno-porivnial'ne pravoznavstvo»*, 3, 296–300.
8. Kal'nyts'ka, M. A. (2017). Teoretychni pidkhody do vyznachennia sotsial'noi sfery ta osoblyvosti ii funktsionuvannia v Ukraini. *Ekonomika i suspil'stva*, 10, 529–534. Retrieved from https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/91.pdf.
9. Klymenko, A. L. (2019). *Standarty i harantii sotsial'noho zabezpechennia : mizhnarodno-pravovyj ta vitchyznianyj kontekst : monohrafiia*. Kharkiv : Yurajt, 176 s. Retrieved from <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fc895ab2-e2d5-4878-98e8-fa5ca7b0d1fd/content>.
10. Klimans'ka, M. B. (2007). *Psykhologichni chynnyky skhyl'nosti molodi do sotsial'noho utrymannia*. Kyiv.
11. Konstytutsii Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 1996, 30, St. 141.
12. Liubchenko, M. I. (2015). *Yurydychna terminolohiia: poniattia, osoblyvosti, vydy : monohrafiia*. Kharkiv.
13. Maliuha, L. Yu. (2014). Yurydychna pryroda poniattia sotsial'nyj zakhyst ditej z invalidnistiu. *Yurydychnyj visnyk*, 1, 43–50.
14. Moskalenko, O. V., Duiunova T. V. (2023). *Sotsial'nyj zakhyst osib z invalidnistiu: komparatyvists'ke doslidzhennia : monohrafiia*. Kharkiv. Retrieved from https://repo.-btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/41885/1/Mon_SOTSIAL_NYY%20ZAKHYST_23.pdf.
15. Nakonechna, A. (2017). Do pytannia pro vzaiemovplyvy prav liudyny ta ii potreby. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Serii iurydychna*, 64, 11–16.
16. *Osnovy zakonodavstva pro zahal'noobov'iazkove derzhavne sotsial'ne strakhuvannia : Zakon Ukrainy vid 14 sichnia 1998 r. № 16/98-VR*. Retrieved from [jhttps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-vr?find=1&text=vypadok#w1_4](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-vr?find=1&text=vypadok#w1_4).
17. Panov, M. I., (2014). Problemy formuvannia metodolohii formuvannia katehorial'no-poniatijnoho aparatu iurydychnoi nauky. *Pravo Ukrainy*, 1, 50–60.
18. Pylypenko, P. D., (2013). Pravo sotsial'noho zabezpechennia u systemi sotsial'noho prava. *Naukovi pratsi Pylypenka Pylypa Danylovycha*. Vybrane. Drohobych : Kolo, 286–293.
19. Pylypenko, P. D., (2022). Sotsial'ne pravo: stanovlennia ta perspektyvy majbutn'oho. *Pravo Ukrainy*, 1, 66–69.

20. Pylypenko, P. D., Burak, V. Ya., & Rym, O. M., (2023). Standarty sotsial'noho zakhystu osib z invalidnistiu: novely zakonodavstva Ukrainy. *Yurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal*, 11, 222–225.
21. *Pro veryfikatsiiu ta monitorynh derzhavnykh vyplat : Zakon Ukrainy vid 3 hrudnia 2019 r. № 324-IKh*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324-20#Text>.
22. *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro iedynu informatsijnu systemu sotsial'noi sfery : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 kvitnia 2021 r. № 404*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-p#Text_
23. *Pro osnovy sotsial'noi zakhyschenosti osib z invalidnistiu : Zakon Ukrainy vid 21 bereznia 1991 r. № 876- XIII*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12?find=1&text=дота#w1_4.
24. *Pro realizatsiiu eksperymental'noho proektu schodo vprovadzhenia kompleksnoi sotsial'noi posluhy z formuvannia zhyttiestijkosti : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 zhovtnia 2023 r. № 1049*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1049-2023-p#Text_
25. *Pro sotsial'ni posluhy : Zakon Ukrainy vid 17 sichnia 2019 r. № 2671-VIII*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text_
26. *Pro strakhuvannia : Zakon Ukrainy vid 18 lystopada 2021 r. № 16/98-VR*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20?find=1&text=vypadok#w1_1_
27. *Pro skhvalennia Stratehii tsyvrovoi transformatsii sotsial'noi sfery : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28 zhovtnia 2020 r. № 1353-r*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-r#Text/>.
28. Rabinovych, P., & Nakonechna, A., (2022). Potrebovyj pidkhid u doslidzhenni pravovykh iavysch: vitchyznianyj ta inozemnyj dosvidy. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Serii iurydychna*, 74, 23–30.
29. Rabinovych, P. M. & Pankevych, O., (2003). Sotsial'ne pravo: deiaki pytannia zahal'noi teorii. *Pravo Ukrainy*, 1, 104–107.
30. Ranevych, O. (2017). Schodo pytannia pro sotsial'nu sutnist' prava sotsial'noho zabezpechennia. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Serii iurydychna*, 64, 182–191.
31. *Rishennia Konstytutsijnoho Sudu Ukrainy № 3-r(II)/2023 22 bereznia 2023 roku. Sprava № 3-98/2022(227/22)*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-23#Text>.
32. Synchuk, S. M., (2011). Do pytannia pro nederzhavne sotsial'ne zabezpechennia za rakhunok robotodavtsia. *Universytets'ki naukovy zapysky. Chasopys Khmel'nyts'koho universytetu upravlinnia ta prava*, 2 (38), 194–198.
33. Synchuk, S. M., (2012). Pro pravove poniattia sotsial'noho zabezpechennia v suchasnykh umovakh. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Serii iurydychna*. L'viv : L'viv. nats. un-t imeni Ivana Franka, 55, 186–193.
34. Synchuk. S. M., (2011). Schodo pytannia pro obgruntuvannia sfery sotsial'no-zabezpechuval'nykh vidnosyn. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Serii iurydychna*. L'viv : L'viv. nats. un-t imeni Ivana Franka, 53, 246–254.
35. Synchuk, S. M., & Burak, V. Ya., (2021). Pravo na zhytlo: sotsial'nyj vymir. *Universytets'ki naukovy zapysky*, 4 (82), 41–60.
36. Tyschenko, O. V., (2014). Poniattia prava sotsial'noho zabezpechennia: teoretychni aspekty. *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Serii parvo*, 26, 115–119.
37. Shumylo, M. M., (2016). Dynamichni ta statychni sotsial'ni prava u konteksti zminy paradyhmy sotsial'noho zakhystu v Ukraini. *Universytets'ki naukovy zapysky*, 59, 291–300. Retrieved from <http://old.univer.km.ua/visnyk/1582.pdf>.
38. Yakovlieva, H. O. (2017). Pravo sotsial'noho zabezpechennia iak samostijna haluz' prava v natsional'nij pravovij systemi Ukrainy. *Pidpriumstvo, gospodarstvo i parvo*, 3, 102–106. Retrieved from <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/3/23.pdf>.

39. Yaroshenko, O. M. (2017). Do pytannia pro predmet prava sotsial'noho zabezpechennia. *Visnyk Natsional'noi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 3, 90–98.
40. *Digest of the Case Law of the European Committee of Social Rights. June 2022*. Retrieved from <https://rm.coe.int/digest-ecsr-prems-106522-web-en/1680a95dbd>.

SOCIAL SECURITY LAW: BASIC INDUSTRY CONCEPTS

Olga Halushko

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: olya.halushko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-1111-2086*

The article presents a study of the problematic issues of the conceptual framework of social security law. The author emphasises that without unification and meaningful streamlining of legal terminology in sectoral legal provisions, social security law cannot effectively regulate the relevant social relations. The internal and external forms of an independent branch of law must meet the highest standards of legal technique. The formation of a unified conceptual apparatus has a direct and immediate impact on the formation and understanding of the contours of the branch of law with all its inherent attributes. The law of social security is still at the stage of unification of the basic concepts, and this, in particular, affects the efficiency of reflection of its legal principles in sectoral regulations. Based on the analysis of constitutional provisions, current legislation of Ukraine, case law of the Constitutional Court of Ukraine and doctrinal sources, the author clarifies the content of such concepts as social rights, social protection, social security, social need, social need assessment, social insurance case of loss of livelihood, social sphere, social support, social service, social housing. The author notes that social legislation of Ukraine is characterised by non-compliance with one of the requirements in the area of law-making – unification of the terminology used therein. This has a negative impact on the definition of the unified content of the human right to social security, its types and social standards/guarantees.

The author emphasises the controversial nature of the sectoral concept of social risk and questions the conclusion that it is social risk that is decisive in the procedure for exercising the relevant rights of an individual/family. The author argues that the main system-forming factor in social security law is social need. The following are identified as external forms of social need: lack of a place of residence and inability to provide one, social exclusion/exclusion of a person, loss of parents/breadwinners, objective poverty/low income/inability to pay the basic financial obligations of a person/family/household, inability to provide self-care and daily living without the support of others or without additional means of rehabilitation which will help to eliminate social barriers to ensure decent living conditions.

It is supported that the concept of social protection is the basis for the legal community "social law", which unites legal norms in the field of social human rights. The system of social rights includes human rights recognised by the international/European community and enshrined in the relevant legal acts - standards.

Keywords: law, social protection, social risk/social need, social support/service/housing/sphere, social rights.

*Стаття: надійшла до редакції 16.04.2024
прийнята до друку 30.04.2024*